

1.mājas darbs: datizrace kapsētā

Jekaterīna Butkeviča, 2025. gads 14. septembris

Ar šāda veida uzdevumiem sastapos pirmo reizi un neesmu pārliecināta, kā to parasti noformē Datorikas fakultātē. Tādēļ uzdevumu noformēju līdzīgi tam, kā pieņemts noformēt ar kodu saistītus uzdevumus pie mums – Bioloģijas fakultātē. Vai šis noformējums atbilst sagaidītajam? Būšu ļoti pateicīga par komentāriem un ieteikumiem.

Datu avots

Man neizdevās atrast datubāzi, kur būtu pieejami atsevišķi ieraksti ar precīzu vecumu vai dzimšanas un miršanas gadu. Savukārt manuāla datu kopēšana no <https://timenote.info/> neveido dabisku izlasi. Tādēļ es izmantoju datus no Pasaules Veselības organizācijas (World Health Organization). Izvēlētais fails satur informāciju par mirušo cilvēku skaitu no 1988. līdz 2002. gadam pa vecuma grupām. Vecuma grupas nesakrīt pilnībā ar uzdevumā apskatītajām, tomēr, manuprāt, tas neietekmē algoritmu. Dati lejupielādei pieejami [šeit](#).

Datu sakārtošana

Datubāze satur informāciju par mirušo skaitu gadā katrā vecuma grupā, sadalot to pēc dzimuma un mirstības iemesliem. Tādēļ sākumā sakārtoju datus. Tā kā šī darbība nebija uzdevuma daļa, to neskaidrošu detalizēti.

```
pirmie_dati <- read.csv(here("datizrace_kapos", "Morticd10_part1.csv"))

dati <- pirmie_dati[pirmie_dati$Country == 4186,] # atlasu Latviju

apvienoti_dati <- dati %>%
  group_by(Sex) %>% # grupēju pēc dzimuma
  summarise(across(starts_with("Death"), sum, na.rm = TRUE))
apvienoti_dati$Sex <- ifelse(apvienoti_dati$Sex == 1, "Vīrietis", "Sieviete")

# Apvienot vecumu 0-4 gadi vienā intervālā, jo tie sniegti pa atsevišķiem gadiem
apvienoti_dati$Vec0_4 <- rowSums(apvienoti_dati[, c(
  "Deaths2", "Deaths3", "Deaths4", "Deaths5", "Deaths6"
)], na.rm = TRUE)

# Izdzest liekas kolonnas
apvienoti_dati <- apvienoti_dati %>%
  select(-Deaths1, -Deaths2, -Deaths3, -Deaths4,
        -Deaths5, -Deaths6, -Deaths25, -Deaths26)

# Precizēt nosaukumus
apvienoti_dati <- apvienoti_dati %>%
  rename(
    Vec5_9 = Deaths7, Vec10_14 = Deaths8, Vec15_19 = Deaths9,
    Vec20_24 = Deaths10, Vec25_29 = Deaths11, Vec30_34 = Deaths12,
    Vec35_39 = Deaths13, Vec40_44 = Deaths14, Vec45_49 = Deaths15,
    Vec50_54 = Deaths16, Vec55_59 = Deaths17, Vec60_64 = Deaths18,
    Vec65_69 = Deaths19, Vec70_74 = Deaths20, Vec75_79 = Deaths21,
    Vec80_84 = Deaths22, Vec85_89 = Deaths23, Vec90_94 = Deaths24
  )

# Pareizā kolonnu secība
```

```
apvienoti_dati <- apvienoti_dati %>%
  relocate(Vec0_4, .after = 1)
```

legūtā datu tabula satur mirušo cilvēku skaitu katrā vecuma grupā, sadalot to pa dzimumiem.

```
head(apvienoti_dati)
```

```
## # A tibble: 2 × 20
##   Sex      Vec0_4 Vec5_9 Vec10_14 Vec15_19 Vec20_24 Vec25_29 Vec30_34 Vec35_39
##   <chr>    <dbl> <int>   <int>   <int>   <int>   <int>   <int>   <int>
## 1 Virietis 2422    554     504    1634    3074    3742    4850    7136
## 2 Sieviete 1938    282     292     648     704     872    1320    2184
## # i 11 more variables: Vec40_44 <int>, Vec45_49 <int>, Vec50_54 <int>,
## #   Vec55_59 <int>, Vec60_64 <int>, Vec65_69 <int>, Vec70_74 <int>,
## #   Vec75_79 <int>, Vec80_84 <int>, Vec85_89 <int>, Vec90_94 <int>
```

Pirmais uzdevums

Aprēķināt, cik ilgi (vidēji) dzīvos cilvēks, kurš jau ir sasniedzis noteiktu vecumu (piemēram, 65 gadus).

Algoritma apraksts:

1. Atlasīt tikai tās kolonnas, kas satur informāciju par cilvēkiem, kuri ietilpst vecuma intervāla 65+ gadi (Vec65_69 , Vec70_74 utt.).
2. Aprēķināt katras vecuma grupas vidējo vecuma vērtību, jo precīzu vecumu mēs nezīnam, tādēļ šāda vārda mēģinām līdzsvarot. Piemēram, Vec65_69 → vidējais vecums = 67 gadi.
3. Aprēķināt kopējo cilvēku skaitu ≥65 gadi. Sasumēt visus mirušos šajās vecuma grupās (pa dzimumiem).
4. Aprēķināt vidējo atlikušās dzīves ilgumu pēc formulas:

$$\text{Vidējais atlikusais dzīves ilgums} = \frac{\sum (\text{miruso skaits} \times \text{vidējais vecums grupa}) - 65 \times \text{kopējais skaits}}{\text{kopējais skaits}}$$

Sākumā definējam interesējošos vecuma intervālus un aprēķinām katra intervāla vidējo vecuma vērtību.

```
vecuma_kolonnas <- c("Vec65_69", "Vec70_74", "Vec75_79", "Vec80_84", "Vec85_89", "Vec90_94")
vidus_vecums <- c(67, 72, 77, 82, 87, 92) # vidējie vecumi katrai grupai
```

Aprēķinām vidējo atlikušo dzīves ilgumu katram dzimumam.

```
rezultats1 <- apvienoti_dati %>%
  rowwise() %>%
  mutate(
    # skaits un vecuma grupas * skaits
    kop_65_plus = sum(c_across(all_of(vecuma_kolonnas))),
    suma_vidus = sum(c_across(all_of(vecuma_kolonnas)) * vidus_vecums),
    vid_pec_65 = (suma_vidus - 65 * kop_65_plus) / kop_65_plus
  ) %>%
  select(Sex, vid_pec_65)
```

Atbilde:

```
rezultats1
```

```
## # A tibble: 2 × 2
## # Rowwise:
##   Sex      vid_pec_65
##   <chr>      <dbl>
## 1 Vīrietis      10.4
## 2 Sieviete     14.4
```

Otrais uzdevums

Aprēķināt mirušo cilvēku vecumu sadalījumu pa vecuma grupām (histogrammu): cik no 100 cilvēkiem miruši attiecīgi vecumā 0-9, 10-19, 20-29, 30-39 utt.

Algoritma apraksts:

1. Apvienot dzimumus, saskaitot vērtības vecuma intervālos.
2. Aprēķināt kopējo mirušo skaitu visās vecuma grupās.
3. Katram vecuma intervālam aprēķinām proporciju = (skaits grupā / kopējais skaits) * 100

Summejam abu dzimumu skaitus.

```
dati_kopa <- apvienoti_dati %>%
  select(-Sex) %>%      # atmet dzimumu
  summarise(across(everything(), sum, na.rm = TRUE))
```

Aprēķinām kopējo mirušo skaitu.

```
total <- sum(dati_kopa)
```

Pārvēršam datus "long" formā un aprēķinām proporciju.

```
proporcijas <- dati_kopa %>%
  pivot_longer(cols = everything(),
    names_to = "Vecuma_grupa",
    values_to = "Skaitis") %>%
  mutate(Proporcija = Skaitis / total * 100)
```

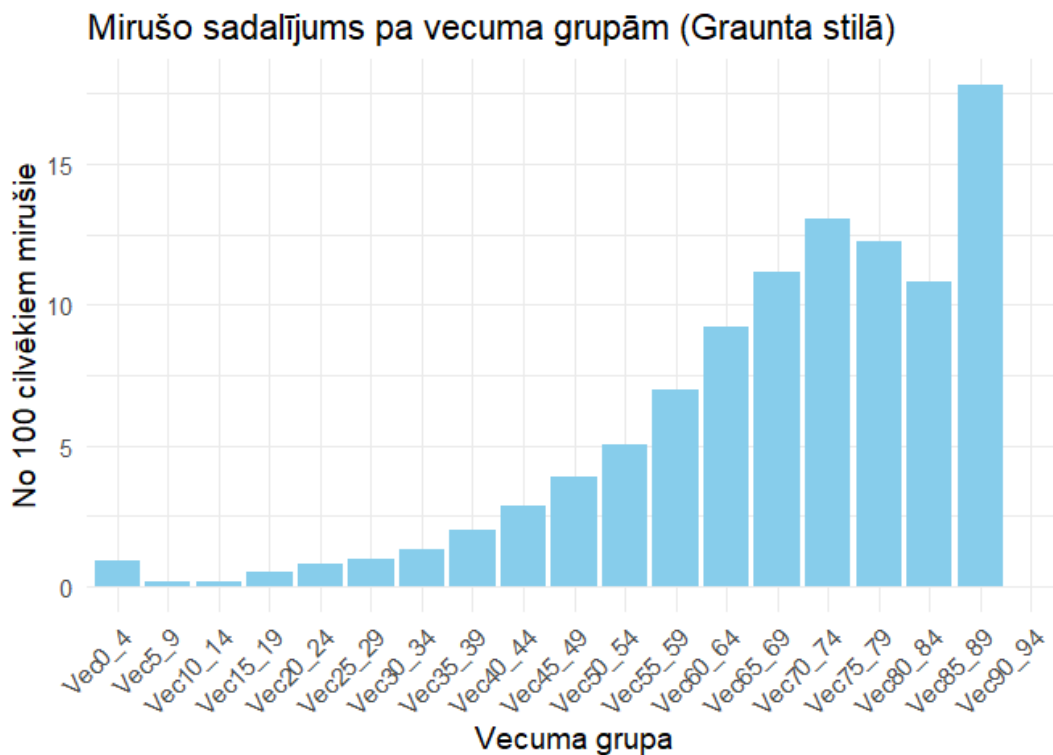
Rezultāts:

```
proporcijas
```

```
## # A tibble: 19 × 3
##   Vecuma_grupa Skaitis Proporcija
##   <chr>      <dbl>      <dbl>
## 1 Vec0_4      4360      0.938
## 2 Vec5_9       836      0.180
## 3 Vec10_14     796      0.171
## 4 Vec15_19    2282      0.491
## 5 Vec20_24    3778      0.812
## 6 Vec25_29    4614      0.992
## 7 Vec30_34    6170      1.33
## 8 Vec35_39    9320      2.00
## 9 Vec40_44   13224      2.84
## 10 Vec45_49   18024      3.88
## 11 Vec50_54   23336      5.02
```

## 12	Vec55_59	32582	7.01
## 13	Vec60_64	42820	9.21
## 14	Vec65_69	51896	11.2
## 15	Vec70_74	60810	13.1
## 16	Vec75_79	57052	12.3
## 17	Vec80_84	50284	10.8
## 18	Vec85_89	82856	17.8
## 19	Vec90_94	0	0

Rezultāta vizualizācija:

Trešais uzdevums

No iegūtas histogrammas iegūt noteiktā vecumā dzīvojošo cilvēku vecumu spektru.

1. Sākotnējais skaits = 100.
2. Katram vecuma intervālam: proporciju (mirušo % no 100) atņemt to no “dzīvo” cilvēku skaita.

```
iedziv_spektrs <- proporcijas %>%
  mutate(Proporcija = Proporcija) %>%
  arrange(Vecuma_grupa) %>%
  # 2. Aprēķinām kumulatīvo summu (cik nomirst līdz attiecīgajam vecumam)
  mutate(Kumul_mirušie = cumsum(Proporcija),
         Dzīvi = 100 - Kumul_mirušie)
```

Rezultāts:

```
iedziv_spektrs
```

```
## # A tibble: 19 × 5
##   Vecuma_grupa Skaits Proporcija Kumul_mirušie Dzīvi
##   <fct>         <dbl>     <dbl>         <dbl> <dbl>
## 1 Vec0_4         4360     0.938         0.938  99.1
```

##	2	Vec5_9	836	0.180	1.12	98.9
##	3	Vec10_14	796	0.171	1.29	98.7
##	4	Vec15_19	2282	0.491	1.78	98.2
##	5	Vec20_24	3778	0.812	2.59	97.4
##	6	Vec25_29	4614	0.992	3.58	96.4
##	7	Vec30_34	6170	1.33	4.91	95.1
##	8	Vec35_39	9320	2.00	6.91	93.1
##	9	Vec40_44	13224	2.84	9.76	90.2
##	10	Vec45_49	18024	3.88	13.6	86.4
##	11	Vec50_54	23336	5.02	18.7	81.3
##	12	Vec55_59	32582	7.01	25.7	74.3
##	13	Vec60_64	42820	9.21	34.9	65.1
##	14	Vec65_69	51896	11.2	46.0	54.0
##	15	Vec70_74	60810	13.1	59.1	40.9
##	16	Vec75_79	57052	12.3	71.4	28.6
##	17	Vec80_84	50284	10.8	82.2	17.8
##	18	Vec85_89	82856	17.8	100	0
##	19	Vec90_94	0	0	100	0

Rezultāta vizualizācija:

